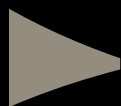




Jämställdhet i Vetenskapsrådets miljöstöd och excellenssatsningar

Utfall av utlysningar gjorda 2004–2016



Jämställdhet i Vetenskapsrådets miljöstöd och excellenssatsningar

Utfall av utlysningar gjorda 2004–2016

VR1918
Dnr 1.2.4-2015-6604
ISBN 978-91-88943-18-7

Swedish Research Council
Vetenskapsrådet
Box 1035
SE-101 38 Stockholm, Sweden

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
1. Inledning	6
1.1 Avgränsning	6
1.2 Vetenskapsrådets jämställdhetsarbete	7
2. Beskrivning av satsningarna	8
2.1 Starka forskningsmiljöer	8
2.2 Linné-miljöer	9
2.3 Berzelii center	9
2.4 Centres of Gender Excellence	9
2.5 Internationell rekrytering av framstående forskare	9
2.6 Rådsprofessor	10
2.7 Konsolideringsbidrag/framstående unga forskare	10
3. Ansökningar och beviljanden inom excellenssatsningarna och miljöstöden	12
3.1 Beviljandegrad	12
3.2 Beviljade i relation till baspopulation	14
3.3 Fördelning av medel mellan män och kvinnor	16
4. Sammanfattande analys och slutsatser	19
Referenser	21
Bilaga: Definition av stödens baspopulationer	22

Förord

En av Vetenskapsrådets huvuduppgifter är att ge stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden. Vetenskapsrådet erbjuder ett brett utbud av stödformer, varav somliga är riktade till särskilt framgångsrika forskningsmiljöer och forskare, så kallade miljöstödet och excellenssatsningar.

Följande analys beskriver jämställdheten i miljöstödet och excellenssatsningar som har utlysts av Vetenskapsrådet mellan åren 2004 till 2016. Analysen har gjorts inom ramen för uppdraget i Vetenskapsrådets instruktion om att främja jämställdhet vid fördelning av forskningsmedel och syftar till att utgöra ett strategiskt underlag till Vetenskapsrådets ledning.

Stockholm, 18 juni 2019

Sven Stafström
Generaldirektör, Vetenskapsrådet

Sammanfattning

Under 2018 har en studie genomförts avseende jämställdheten i myndighetens tidigare genomförda excellenssatsningar samt miljöstödet. Fokus har legat på könsfördelningar för ansökningar samt beviljandegrader för män respektive kvinnor. För excellenssatsningarna ingick både satsningar riktade mot etablerade forskare och mot yngre forskare.

Studien visar att kvinnor så väl som män har beviljats excellensstöd och fått del i miljöstödet i proportion till könsfördelningen bland ansökningarna. Vetenskapsrådets bedömningsprocess tycks därmed inte ha missgynnat varken män eller kvinnor som grupp.

Det framgår också av resultatet att excellenssatsningarna och miljöstöden går till betydligt fler män än kvinnor, vilket korrelerar med att det är betydligt fler män än kvinnor som söker dessa stöd. Detta kan delvis förklaras av att kvinnor fortfarande är i minoritet högre upp i hierarkin bland forskare och det är där som målgruppen för dessa stöd huvudsakligen finns. Att satsa på stöd till mer seniora excellenta forskare får därför som konsekvens att en större andel forskningsmedel kommer att tilldelas män än kvinnor.

Bland de stöd som riktas till yngre framstående forskare, där andelen kvinnor är högre i baspopulationen, är också andelen kvinnor betydligt högre både bland de sökande och bland de som beviljats, jämfört med de stöd som riktas till mer seniora forskare.

Skillnaden mellan hur mycket av dessa forskningsmedel som tillfaller excellenta kvinnliga respektive manliga forskare motsvaras dock inte helt av skillnaderna i baspopulationerna för dessa stöd. För de stöd som söks av enskilda forskare är andelen kvinnor både som söker och beviljas stöd lägre än kvinnornas andel i baspopulationerna, oavsett om satsningen riktar sig till yngre eller mer seniora forskare.

För att kunna förena satsningar på excellens med en målsättning om jämställdhet i fördelning av forskningsmedel är det viktigt att dels fortsätta arbetet med att utforma utlysningar könsneutralt och att ha könsneutrala bedömningsprocesser. Men det är också strategiskt viktigt att ha ett varierat utbud av stödformer så att stöd riktat till populationer med sned könsfördelning kan balanseras med andra stöd, vilket skulle göra att den totala fördelningen av forskningsmedel mer jämställd.

1. Inledning

Under 2018 har ett kunskapsunderlag sammanställts om jämställdheten i myndighetens tidigare genomförda excellenssatsningar samt miljöstödd. Uppdraget är baserat på Vetenskapsrådets plan för jämställdhetsintegrering för 2015–2018, där det framgår att Vetenskapsrådet ska sammanställa ett kunskapsunderlag om jämställdheten i redan genomförda excellenssatsningar/miljöstödd eller motsvarande bidragsformer.¹

Det kan sägas finnas tre viktiga faktorer som påverkar jämställdheten i Vetenskapsrådets utlysningar av forskningsmedel: För det första handlar det om vilka stödd som Vetenskapsrådet väljer att utlysa. I många fall får Vetenskapsrådet i uppdrag av regeringen att genomföra vissa satsningar, men uppdragsformuleringar sker ofta i dialog med Vetenskapsrådet. Valet av satsning kan ha betydelse för hur mängden forskningsmedel fördelas mellan män och kvinnor. För det andra kan utformningen av utlysningar påverka könsfördelningen bland de sökande, och för det tredje kan könsfördelningen i utfallet påverkas i bedömningsprocessen.

Denna studie fokuserar på att beskriva utfallet av Vetenskapsrådets utlysningar av miljöstödd och excellenssatsningar ur ett jämställdhetsperspektiv. Studien utgår från befintlig könsuppdelad statistik över beviljandegrad samt mängd beviljade medel för respektive satsning. Utfallet diskuteras sedan utifrån de tre nämnda faktorerna.

Analysen har genomförts av Richard Österberg och Marianne Hall vid Vetenskapsrådets avdelning för forskningspolitik.

1.1 Avgränsning

Rapporten belyser inte utformning och genomförande av Vetenskapsrådets utlysning- och bedömningsprocesser för respektive stödd, utan endast utfallet av dessa. Lärosätenas genomförande av satsningarna granskas inte heller.

Då ny statistik inte inhämtas från lärosätena inom ramen för projektet kan inte en utvärdering av könsfördelningen inom samtlig personal samt personal i ledande befattningar inom själva miljöerna genomföras. Det finns heller inte tillgängligt material som tillåter en analys av hur diskussioner förts av paneler vid utvärderingen av ansökningarna som skulle kunnat ge insikt i huruvida mäns och kvinnors ansökningar bedöms olika. De strategiska forskningsområdena ingår inte i satsningen då de samfinansieras av flera finansörer. Dock ingår Linnémiljöerna där 1,5 miljö per utlysning finansierades av Formas, samt Berzelii centra som samfinansierades med Vinnova.

¹ Vetenskapsrådet, Jämställdhetsintegrering vid Vetenskapsrådet 2015–2018, s. 12.

1.2 Vetenskapsrådets jämställdhetsarbete

Vetenskapsrådet ska enligt myndighetens instruktion främja jämställdheten inom sitt verksamhetsområde. Strategin för att utföra denna uppgift är att arbeta för jämställdhet i hela myndighetens verksamhet. Vetenskapsrådet strävar därför efter att uppnå och behålla en jämn könsfördelning i sina beredningsgrupper, verka för att könsfördelningen bland dem som söker bidrag hos Vetenskapsrådet motsvarar könsfördelningen bland de potentiellt sökande forskarna, samt att ha samma beviljandegrad för kvinnor och män och samma genomsnittliga storlek på bidragsbeloppen till kvinnor och män med hänsyn tagen till forskningens karaktär och till stödförmen.

Exempel på konkreta insatser som Vetenskapsrådet gör för att könsfördelningen bland dem som söker bidrag hos Vetenskapsrådet ska motsvara könsfördelningen hos målgruppen, är att arbeta aktivt med att använda jämställt språk i myndighetens utlysningstexter. Det görs bland annat genom att använda könsneutrala personbeteckningar (till exempel "Forskare" istället för "Vetenskapsman") när så är möjligt och genom att använda könsneutrala pronomen (hen). Eftersom forskning historiskt är en mansdominerad bransch försöker Vetenskapsrådet också synliggöra kvinnor i texterna, som till exempel i utlysningen om Gästprofessur; "...ange den nominerade forskarens namn, nuvarande säte och land som projekttitel (exempelvis "Anna Smith, University of xx, USA")".

Vetenskapsrådet inkluderar även ett jämställdhetsperspektiv i varje analys och utvärdering där så är möjligt, samt integrerar jämställdhetsperspektivet i myndighetens externa kommunikation.² Vetenskapsrådet har också gjort jämställdhetsobservationer under en rad av år i syfte att identifiera möjligheter till förbättringar av de bedömningsprocesser som myndigheten använder vid fördelning av forskningsbidrag (beredningen).

Vetenskapsrådet arbetar också aktivt med att nyansera bilden av forskaren i myndighetens kommunikationsmaterial. Sedan år 2014 har Vetenskapsrådet genomfört en serie granskningar av myndighetens externa kommunikation utifrån ett normkritiskt perspektiv med särskilt fokus på genus. Målet har varit att "vetenskapsrådets budskap utåt är könsneutralt och inte förstärker stereotyper av forskare och ämnesområden". 2018 genomfördes den tredje och avslutande granskningen, som presenterades för hela myndigheten under ett halvdagsseminarium i slutet av 2018.

Inom Vetenskapsrådet finns sedan lång tid tillbaka en hög medvetenhet om vikten av jämställdhet när det gäller fördelningen av talare vid såväl interna som externa seminarier och konferenser. Hösten 2016 tog myndigheten fram en intern policy i syfte att säkerställa jämställdheten vid möten. Dessa riktlinjer utökades under 2017 till att omfatta alla människors lika värde och möjligheter. Policyn har sin grund i diskrimineringslagen och beskriver hur Vetenskapsrådet ska arbeta systematiskt för att öka jämlikheten i de möten där myndigheten är arrangör eller medarrangör. Det övergripande målet är att Vetenskapsrådets seminarier och konferenser är jämlika, inkluderande och icke normativa.

2 Vetenskapsrådets jämställdhetsstrategi, Rev. 2016-11-09.

2. Beskrivning av satsningarna

Bakgrunden till de satsningar som gjorts på excellens och starka miljöer har varit en politisk ambition att lyfta svenska forskningsmiljöer till internationella nivåer. Tanken har varit att gynna särskilda grupper och forskningsmiljöer och att profilerade vissa forskningsområden för att främja kunskaps- och innovationsutveckling för ekonomisk utveckling och ökad tillväxt.³ Denna tanke har legat i linje med andra europeiska länders önskan om att skapa spjutspetskompetens för att göra EU konkurrenskraftigt, framförallt i förhållande till USA. Med hjälp av strategiska satsningar skulle europeisk forskning bli ledande och stå sig i den globala konkurrensen. År 2000 enades EU-länderna om Lissabonstrategin, vars mål var att EU år 2010 skulle vara världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi.⁴

I regeringens forskningsproposition *Forskning och förnyelse* etablerades tankarna om excellenssatsningar i termer av stöd till starka forskningsmiljöer.⁵ Detta lades fram som ett uppdrag till den då nya myndigheten Vetenskapsrådet, vars verksamhet inleddes vid årsskiftet 2000/2001. I uppdraget ingick att prioritera inom angelägna forskningsområden, att satsa på unga forskartalanger, att öka andelen kvinnor på samtliga nivåer samt att bygga konkurrenskraftiga och dynamiska forskarmiljöer.⁶

De excellenssatsningar som ingår i denna studie finns kortfattat beskrivna i Tabell 1, samt i efterföljande text.

2.1 Starka forskningsmiljöer

Vetenskapsrådet, Formas, Vinnova och Stiftelsen för strategisk forskning utlyste under våren 2004 en satsning som skulle ge stöd till starka forskningsmiljöer. Ansökningar från olika verksamhetsområden lämnades in till respektive forskningsfinansiär. Vetenskapsrådet tog emot ansökningar från starka grundforskningsmiljöer inom samtliga vetenskapsområden. Sista ansökningsdag för stöd till starka forskningsmiljöer inom Vetenskapsrådet var den 17 maj 2004. De 261 ansökningar som blev inskickade hanterades inom respektive ämnesråd/utbildningsvetenskapliga kommittén. Den 11 november presenterades de 27 ansökningarna som nominerats av ämnesråden för att gå vidare och bedömas av en grupp internationella experter. I december 2005 identifierade den internationella expertpanelen de 10 bästa ansökningarna. Vetenskapsrådets ledning rekommenderade att alla 10 ansökningarna skulle beviljas och ges vardera 4,4 miljoner kronor per år under fem år. Vetenskapsrådets styrelse beslutade om bidragen i enlighet med ledningens förslag vid sitt möte den 16 februari 2005.⁷

3 Prop.2004/05:1, s. 30f.

4 Europeiska Gemenskapernas Kommission: Gemenskapens Lissabonprogram.

5 Prop. 2000/01:3, s. 103

6 Prop. 2000/01:3, s. 99, prop. 1999/2000:81 s. 20.

7 Vetenskapsrådets satsning på starka forskningsmiljöer 2004, intern rapport från Analysavdelningen.

2.2 Linné-miljöer

Vetenskapsrådet och Formas stödjer 40 forskningsmiljöer inom olika vetenskapsområden med ett bidrag som kallas ”Linnéstöd”. Stödet uppgår till mellan fem och tio miljoner kronor per år under en tioårsperiod för varje miljö. Linnéstödet är ett stöd till starka forskningscentra vid svenska universitet. Bidraget syftar till att utveckla strategiska och internationellt konkurrenskraftiga forskningsgrupper vid svenska universitet och högskolor. Förväntningarna är att dessa centra ska kunna påverka de strategiska prioriteringarna vid universiteten, i syfte att stärka Sveriges förmåga att bedriva internationellt konkurrenskraftig forskning. Initiativet togs av den svenska regeringen och genomförs av Vetenskapsrådet och Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) som tillsammans har finansierat 20 Linnémiljöer inom alla forskningsområden med start år 2006 och 2008, totalt 40 miljöer. Stödet uppgår till mellan 5 och 10 miljoner kr per år och miljö under en tioårsperiod.⁸

2.3 Berzelii center

Berzelii-programmet initierades 2004 för att leda en excellent grundforskning med en tydlig ambition att gå från grundforskning till innovationer för kommersiella ändamål. Fyra starka forskningsmiljöer utgör de första Berzelii Centra som skapades 2007: UPSC Centre for Forest Biotechnology, EXSELENT centre, Stockholm Brain Institute Berzelii Center and Uppsala Berzelii Technology Center for Neurodiagnostics). Centren ska bedriva excellent grundforskning och ha en tydlig ambition att utveckla samverkan med näringsliv och offentlig verksamhet för att på sikt kunna nyttiggöra forskningen genom kommersiella tillämpningar. De finansieras i samarbete mellan Vinnova och Vetenskapsrådet.

2.4 Centres of Gender Excellence

År 2006 utlyste vetenskapsrådet en satsning på miljöer för genusforskning, så kallade ”Centres of Gender Excellence”. Syftet med satsningen var att stödja utvecklingen av kreativa, internationella forskargrupper. Utlysningen underströk särskilt att endast forskargrupper med kapacitet och strävan efter att bli internationellt ledande forskarmiljöer inom genusvetenskap, skulle vara berättigad till bidraget. 2006 beviljade Vetenskapsrådet ansökningar från universiteten i Uppsala, Umeå och Linköping/Örebro (i samarbete) 27 miljoner vardera under en femårsperiod.⁹

2.5 Internationell rekrytering av framstående forskare

2013 fick Vetenskapsrådet i uppdrag av regeringen att utlysa medel för stöd till rekrytering av framstående internationella forskare. Stödet skulle omfatta 5–15 miljoner kr per år i 7–10 år. Till grund för satsningen låg regeringens bedömning att ett flertal andra länder framgångsrikt initierat internationella rekryteringsprogram för toppforskare, vilka i många fall erbjöd goda villkor för att flytta toppforskarens hela forskningsverksamhet. Syftet var att på liknande sätt ge svenska lärosäten en långsiktig möjlighet att attrahera internationellt mycket framstående forskare till Sverige. Bidraget kunde sökas av rektorer vid statliga universitet eller högskolor. Därefter stod Vetenskapsrådet för bedömningen om huruvida den föreslagna forskarens kompetens och meriter var tillräckliga för att motivera detta stöd. De forskare som kunde komma i fråga för rekrytering skulle vara internationellt erkända och ledande inom sitt forskningsområde. Vid rekryteringstillfället skulle denne vara etablerad utomlands sedan minst fem år.

⁸ Midterm Evaluation Report of the 2008 Linnaeus Centres, Vetenskapsrådet, ISBN 978-91-7307-243-4 Dnr 353-2012-5860.

⁹ Evaluation of ”Centres of Gender Excellence”, Vetenskapsrådets rapportserie, 5:2011.

2.6 Rådsprofessor

Syftet med rådsprofessorprogrammet är att skapa förutsättningar för de mest framstående forskarna att bedriva långsiktig, nydanande forskning med stor potential att åstadkomma vetenskapliga genombrott. Bidraget ska också möjliggöra etablering och uppbyggnad av en större forskningsmiljö av högsta kvalitet kring en ledande forskare. Programmet vänder sig till ledande forskare för att de ska kunna bygga upp en större miljö kring sig, med sammanhållen finansiering i tio år. Utlysningar görs vart annat år och varje omgång beviljas totalt 10 sökande. Fördelningen mellan ämnesområden är: humaniora 2 st, medicin 4 st, samt natur och teknik 4 st. Totalt beviljade belopp för hela bidragsperioden 2014–2023 är 450 000 000 kronor, respektive 479 560 000 kronor för perioden 2016–2025. I ansökningarna ingår bland annat frågor om jämställdhet (Gender equality aspects): Den sökande ska redogöra för på vilket sätt den beskrivna forskningsmiljön påverkar jämställdheten vid lärosätet.

2.7 Konsolideringsbidrag/framstående unga forskare

Konsolideringsbidraget vänder sig till framstående yngre forskare för att ge dem möjlighet att konsolidera sin forskningssatsning och att vidga och vidga sin verksamhet som självständiga forskare. Vetenskapsrådet har ambitionen att inom ramen för utlysningen stödja forskare som har en vetenskapligt intressant forskningsidé och som kan omsätta och genomföra forskningsuppgiften och därmed för forskningsfronten framåt eller fyller befintliga kunskapsluckor. Stödet kan sökas av enskild forskare som avlagt doktorsexamen för mer än sju och upp till tolv år sedan. Bidraget sträcker sig över sex år och omfattade tre miljoner kronor per år vid utlysningarna 2013 och 2014, samt två miljoner kronor per år vid 2016 års utlysningomgång. Utlysning sker vartannat år. Ca 20 bidrag brukar beviljas per omgång.

Tabell 1. Kortfattad sammanfattning av ingående satsningar¹⁰

	Starka forskningsmiljöer	Linnémiljöer	Berzeli center	Centres of gender excellence	Internat. rekrytering framst. forskare	Rådsprofessor	Konsolidering/ framstående unga forskare
Utllysningår	2004	2005, 2007	2006	2006	2013–2014	2013, 2015	2013, 2014, 2016
Vem kunde söka?	Enskild forskare.	Enskilda högskolor eller högskolor i samverkan.	Enskilda högskolor eller högskolor i samverkan.	Enskild forskare.	Universiteten för rekrytering av en internationellt ledande professor under en kortare period.	Enskild forskare.	Enskild forskare som avlagt doktorsexamen för mer än sju och upp till tolv år sedan.
Hur stor var utlysningen?	I genomsnitt 22 miljoner kronor totalt per miljö under en femårsperiod.	Fem till tio miljoner kronor årligen under en tioårsperiod. Utlysningen är ett samarbete mellan Forskningsrådet Formas och Vetenskapsrådet.	Vetenskapsrådet och Vinnova finansierar varje center med upp till 100 miljoner kronor under en tioårsperiod.	27 miljoner kronor per centrum under en femårsperiod.	Totalt 1,94 miljarder kronor. Bidragsbeloppet varierade mellan 36–150 miljoner kronor fördelat på sju till tio år.	Upp till 5 miljoner kronor per år i 10 år, totalt 10 per omgång, humaniora 2, 4 till medicin, 4 till natur och teknik.	3 miljoner kronor (2013). 3 miljoner kronor (2014). 2 miljoner kronor (2016) per år i 6 år till högst 20 sökande. 9 till NT, 7 till MH och 4 till HS/UV.
Hur många beviljades?	10 miljöer	40 miljöer (20 miljöer per utlysning)	4 miljöer	3 miljöer	19 st	9 st 2013, 10 st 2015	19 st 2013, 19 st 2014, 20 st 2016

¹⁰ Förklaring till förkortningar: NT – ämnesområdet natur och teknikvetenskap, MH – ämnesområdet medicin och hälsa, HS/UV – ämnesområdena humaniora och samhällsvetenskap, samt utbildningsvetenskap, HSUV – ämnesområdena humaniora och samhällsvetenskap, samt utvecklingsforskning.

3. Ansökningar och beviljanden inom excellenssatsningarna och miljöstöden

3.1 Beviljandegrad

Ett sätt att analysera könsfördelningen mellan de beviljade är att jämföra beviljandegrader för de olika stöden och satsningarna. Med beviljandegrad avses hur många ansökningar som beviljats i relation till hur många ansökningar som inkommit.¹¹ Måttet är således ett sätt att mäta konkurrensen/söktrycket kring ett stöd bland de forskare inom målgruppen som visat intresse för respektive stödet, utan att ta hänsyn till hur könsfördelningen ser ut bland de samtliga forskare som kunnat söka stödet, dvs. baspopulationen. Genom att jämföra könsfördelningen bland de sökande och beviljade kan man även utläsa hur de olika könen lyckats i relation till fördelningen bland ansökningarna.

Som framgår av figur 1 är det stor variation i beviljandegrad mellan de olika utlysningarna i studien. Det framgår också att skillnaden i mängden sökande skiljer sig stort mellan utlysningarna. Skillnaderna i mängden sökande kan även skilja sig mellan utlysningstillfällena inom vissa program. Både Rådsprofessorsprogrammet och Framstående unga forskare hade betydligt fler sökande år 2013 jämfört med senare utlysningar. Högst beviljandegrad har det relativt smala stödet Centers of Gender Excellens, som bara hade tio sökande och tre beviljade ansökningar. Även Internationell rekrytering hade relativt hög beviljandegrad med 74 ansökningar varav 19 beviljades. I detta stöd sökte inte forskare själva, utan det var lärosäten som ombesörjde ansökningarna.

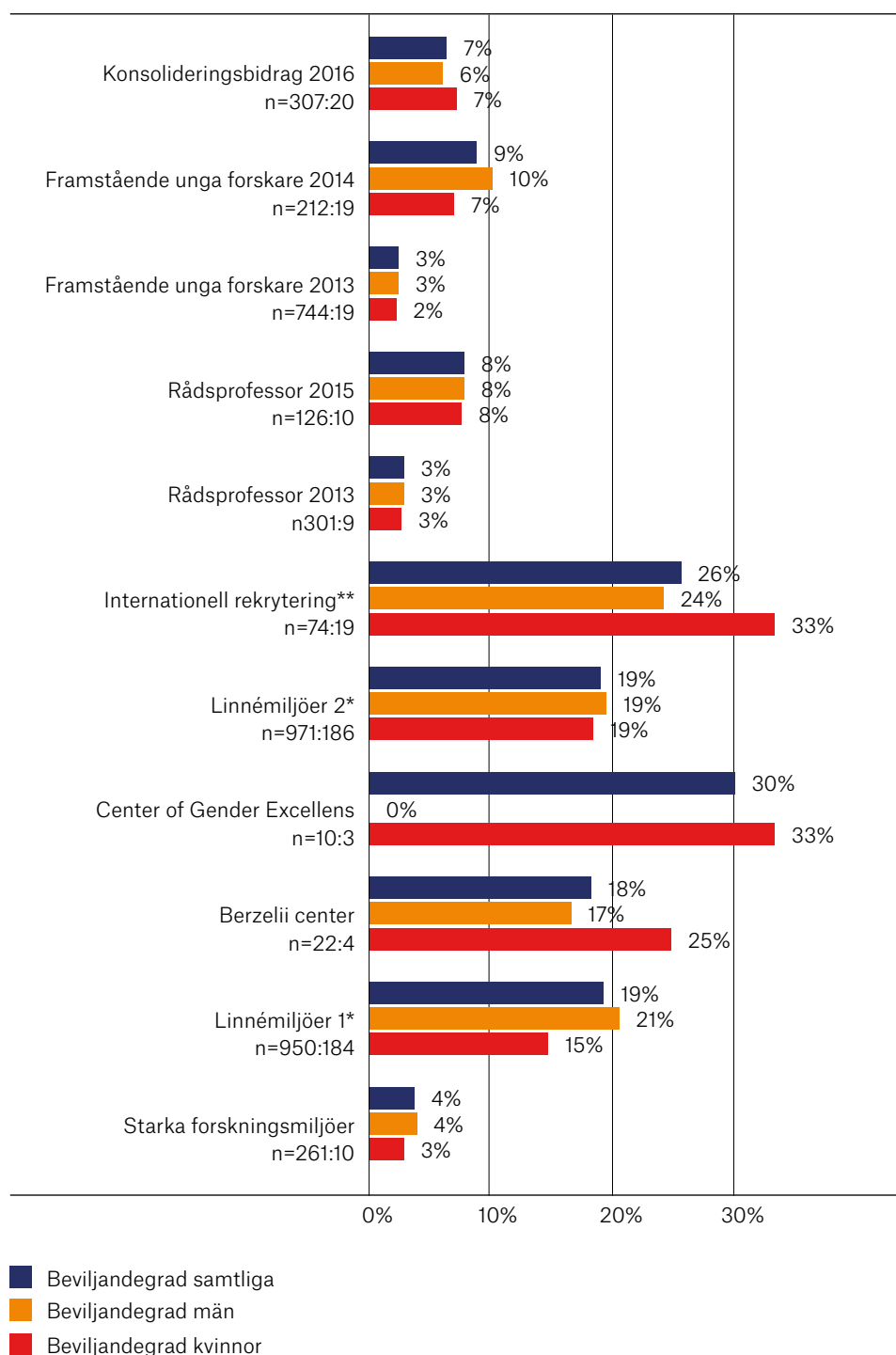
Utöver att illustrera att det varit stor skillnad mellan stöden beträffande hur många som beviljats stöd i relation till hur många som sökt respektive stöd, visar figur 1 också hur beviljandegraden per kön skiljer sig mellan stöden. Stöd där de kvinnliga kandidaterna varit mer framgångsrika jämfört med andelen manliga kandidater är stöden Konsolideringsbidrag 2016, Internationell rekrytering, Berzelii center samt Centers of Gender Excellence.

Men skillnaderna i beviljandegrad mellan könen är dock väldigt liten för flertalet av studiens stöd, i flera fall bara någon enstaka procentenhet. De enda stöd där männen har haft klart högre beviljandegrad än kvinnorna är den första utlysningen av Linnéstöd samt 2014 års utlysning till framstående unga forskare.

När det gäller beviljandegrader bör man dock ha i åtanke att detta alltså bara handlar om relativ framgångsfaktor för de som sökt. Det säger inget om själva fördelningen mellan män och kvinnor bland de sökande, d.v.s. en jämnt fördelad beviljandegrad kan ändå tillfalla fler av det ena könet om det varit fler av det könet bland de sökande.

¹¹ Beviljandegrad = (antal inkomna ansökningar) / (antal beviljade ansökningar)

**Figur 1. Beviljandegrader per stöd, samlat samt uppdelat på kön.
(n= antal inkomna: antal beviljade)**



* Både huvudsökande och medsökande

** Avser kön på kandidaterna

3.2 Beviljade i relation till baspopulation

Ett annat sätt att beskriva utfallet av utlysning- och beviljandeprocesserna är att titta på könsfördelningen bland inkomna ansökningar och könsfördelningen bland beviljade ansökningar och att relatera detta till hur stor baspopulation respektive stöd kan sägas haft. Med baspopulation menas samtliga individer som uppfyllde kriterierna för att söka de olika miljö- och excellensstöden. En definition av de olika stödens respektive baspopulation redovisas som bilaga till denna rapport. Uppgifterna om Linnémiljöer avser både den huvudsökande samt medsökande (i snitt 10 per ansökan).

Utfallet i form av antal inkomna ansökningar samt antalet beviljande ansökningar för utlysningarna av både miljöstödd och excellenssatsningar uppvisar på ett övergripande plan ett relativt homogent mönster i form av att männen alltid är fler än kvinnorna, med undantag för Centers of Gender Excellens. Det är fler män som både söker och som beviljas bidrag, vilket ligger i linje med att männen också är också fler i baspopulationerna för dessa satsningar.

För de utlysningar som söks av enskilda forskare¹² är kvinnornas andel bland sökande och beviljade lägre än kvinnornas andel bland baspopulationen, med undantag för Centers of Gender Excellens. Däremot är kvinnornas andel bland de sökande och beviljade högre än andelen i baspopulationen för de stöd som söks i samverkan eller av lärosätena.

Bland yngre forskare är könsfördelningen i baspopulationen relativt jämn. I utlysningarna till framstående unga forskare och konsolideringsbidrag har fördelningen i baspopulationen gått från 44,5 procent kvinnor i det intervall som varit relevant att använda som baspopulation för utlysningarna 2013 och 2014, till 49,1 procent för relevant intervall för utlysningen 2016. Könsfördelningen är dock inte lika jämn både bland de inkomna ansökningarna och bland de ansökningarna som beviljats, där männens andel är något högre. Men jämfört med övriga excellensstödd är fördelningen förhållandevis jämn och vid 2016 års utlysning uppgick andelen kvinnor bland de beviljade till 40 procent.

Inom Rådsprofessorsprogrammet är könsfördelningen betydligt skevare. Där uppgår kvinnornas andel i baspopulationen till 25 procent och i fördelningen bland inkomna och beviljade ansökningar uppgick andelen kvinnor som sökte samt beviljades stödet till 20 procent vid 2015 års utlysning.

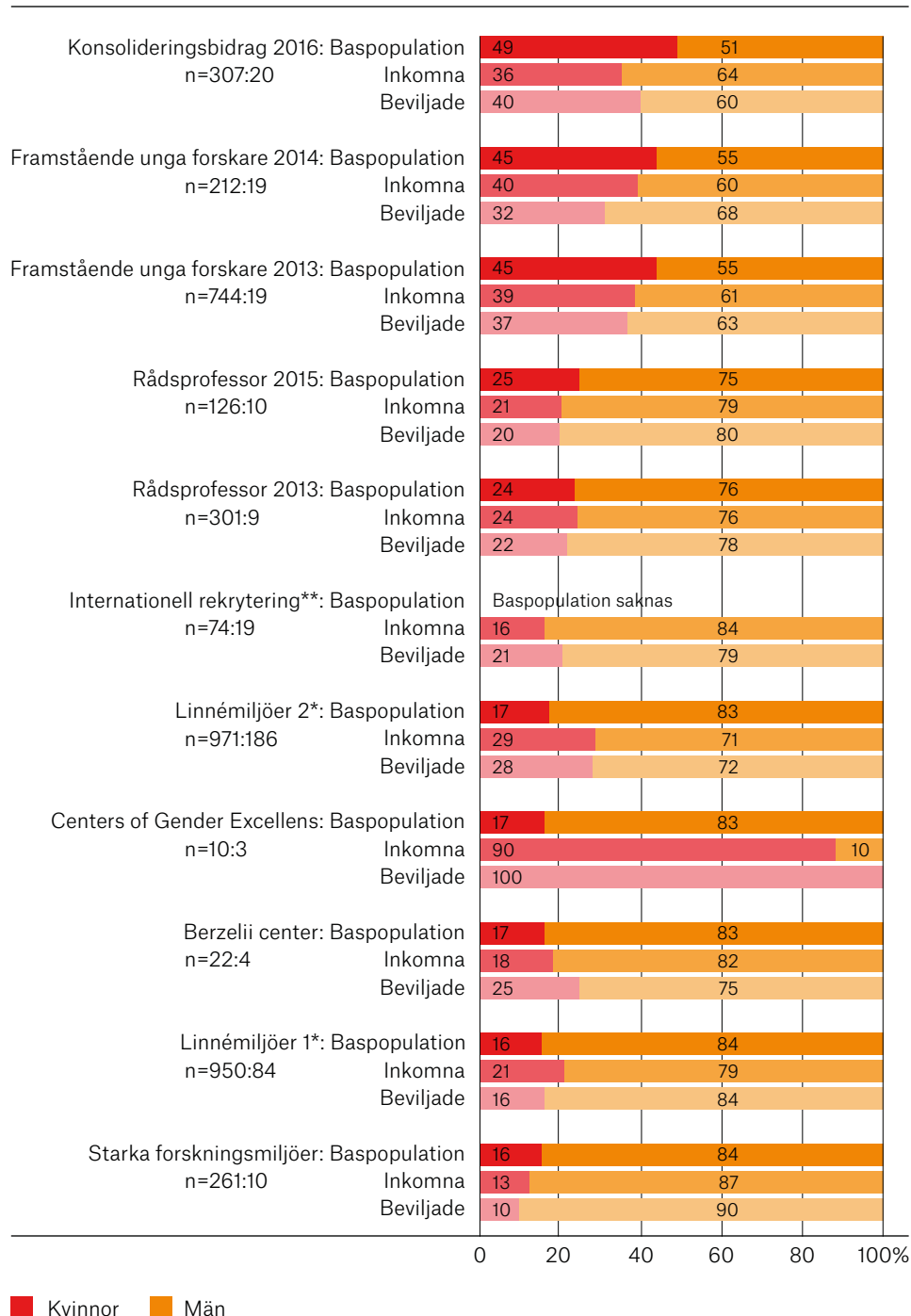
För satsningen på internationell rekrytering av framstående forskare går det inte att kvantifiera en baspopulation.

Utlsyningsarna av Berzelii center, Centers of Gender Excellens och den andra satsningen på Linnémiljöer avviker från övriga utlysningar i och med att andelen kvinnor bland ansökningarna och de beviljade översteg andelen kvinnor i baspopulationen för respektive stöd.

Starka forskningsmiljöer är det stöd som haft lägst andel beviljade kvinnor som huvudsökande, endast 10 procent. Ser man till könsfördelningen bland både huvudsökande och medsökande uppgår andelen kvinnor till 14 procent i de miljöer som beviljats stöd. Andelen kvinnor i baspopulationen uppgick till 16 procent.

12 Detta gäller Konsolideringsbidrag, Framstående unga forskare, Rådsprofessor samt Starka forskningsmiljöer.

Figur 2. Könsfördelning för inkomna samt beviljade ansökningar relaterat till fördelningen inom respektive baspopulation. (n= antal inkomna: antal beviljade)



* Både huvudsökande och medsökande
 ** Avser kön på kandidaterna

Det är svårt att utifrån detta underlag peka på en utveckling över tid eftersom stöden har olika baspopulationer och det skiljer sig åt mellan om stöden söks av enskilda forskare eller av grupper/miljöer.

Satsningen på starka forskningsmiljöer (utlystes 2004) och den första utlysningen av Linnébidrag (2005) kritiserades för bristande jämställdhet när resultaten publicerades. Det sätt på vilket man hanterade utlysningarna fungerade inte med avseende på jämställdhetsaspekter. I den andra Linnéutlysningen betonades jämställdhet som en kvalitetshöjande faktor. Jämställdhet användes som ett randvillkor vid panelernas rangordning av ansökningarna, vilket innebar att om två projekt skulle bedömas som likvärdiga skulle den ansökan som hade könsfördelning närmast intervallet 40–60% av vardera kön rangordnas högre.

Inom satsningen på internationell rekrytering av framstående forskare var könsfördelningen bland kandidaterna i universitetens ansökningar inledningsvis 100 procent män. Detta fick Vetenskapsrådets dåvarande generaldirektör att under pågående utlysning skriva ett brev¹³ till Sveriges universitetsrektorerna med en uppmaning till lärosätena att göra extra ansträngningar för att hitta lämpliga, högt kvalificerade kvinnliga sökande. Totalt inkom sedan 12 ansökningar (16 procent) som avsåg kvinnliga forskare, av totalt 74 ansökningar och bland de beviljade var 21 procent kvinnor.

3.3 Fördelning av medel mellan män och kvinnor

De medel som beviljats i excellens- och miljöstöden är proportionerligt fördelade mellan könen utifrån de ansökningar som beviljats. När det gäller storleken på stödet är det alltså ingen skillnad mellan hur mycket pengar män och kvinnor som beviljats stöd har fått. Enda undantaget är inom Internationell rekrytering av framstående forskare, där kvinnorna som grupp fått proportionerligt något mer medel än männen. Detta beror på att det bland de ansökningar som gällde manliga forskare fanns ett antal ansökningar där lärosätena inte valde att söka högsta möjliga belopp, vilket drar ner medelsumman för de manliga forskare som beviljats detta stöd. Bortsett från dessa individer har män och kvinnor beviljats samma summa även i detta stöd.

Även om de kvinnor som beviljats excellens- eller miljöstöd varken har diskriminerats eller särskilt gynnats när det gäller storleken på det tilldelade stödet är det ändå tydligt att huvuddelen av dessa forskningsmedel har gått till män. Centers of Gender Excellens är ett undantag från detta mönster.

Det finns ingen korrelation mellan storlek på stöd och könsfördelningen bland de som beviljats individuella excellensstöd.¹⁴ Det finns inte heller något samband mellan könsfördelningen bland ansökningarna och storleken på stödet. Det är med andra ord inte så att män i högre grad söker och får de excellensstöd som ger mest pengar.

13 Rektorsbrev 2013-08-22, Dnr 111-2013-7216, Vetenskapsrådet.

14 De stöd som här räknas som individuella excellensstöd är Internationell rekrytering av framstående forskare, Rådsprofessorsprogrammet samt Framstående unga forskare/Konsolideringsbidrag.

Tabell 1. Översikt av beviljade medel

Utlysning	Utlysningssår	Beviljade medel totalt, Mkr	Antal beviljade	Beviljade antal kvinnor	Beviljade antal män	Beviljade medel kvinnor, Mkr	Beviljade medel män, Mkr
Starka forskningsmiljöer	2004	220	10	1	9	22	198
Linnémiljöer ¹⁵	2005	146	20	30	154	23	123
Berzelii center	2006	800	4	1	3	200	600
Cent. of Gender Excellens	2006	60	3	3	0	60	0
Linnémiljöer ¹⁶	2007	129	19	28	72	36	93
Internat. rekrytering	2013	1 942	19	4	15	520	1 422
Rådsprof. programmet	2013	450	9	2	7	100	350
Framstående unga	2013	342	19	7	12	126	216
Framstående unga	2014	342	19	6	13	108	234
Rådsprof. programmet	2015	480	10	2	8	95	385
Konsolideringsbidrag	2016	221	20	8	12	90	132

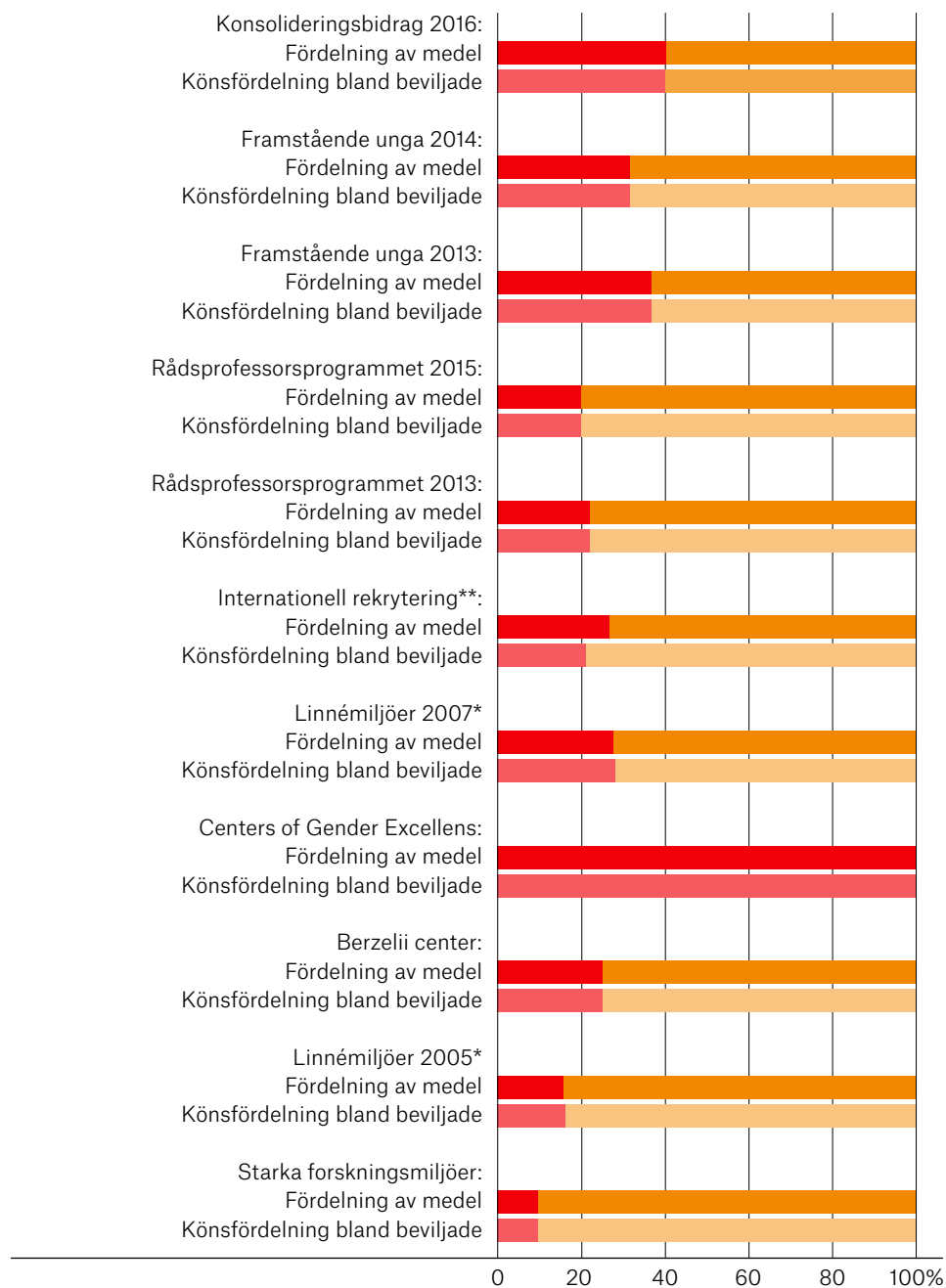
15 Både huvudsökande och medsökande.

16 Både huvudsökande och medsökande.

Stödet Internationell rekrytering av framstående forskare ger ca 10 mkr per år till de som beviljats och är därmed det största individuella stödet. Jämfört med de andra excellensstöden hade det stödet lägre andel ansökningar som avsåg rekrytering av excellenta kvinnliga forskare än manliga dito. Denna fördelning hade, som tidigare nämnts kunnat vara ännu skevare, om det inte varit för att Vetenskapsrådets dåvarande generaldirektör under pågående utlysning skrev ett brev till Sveriges universitetsrektorerna med en uppmuntran till lärosätena att göra extra ansträngningar för att hitta lämpliga, högt kvalificerade kvinnliga sökande. Innan brevet hade samtliga inkomna ansökningar avsett manliga kandidater. Totalt inkom sedan 12 ansökningar (16 %) som avsåg kvinnliga forskare, av totalt 74 ansökningar.

Inom Rådsprofessorsprogrammet är könsfördelningen ännu skevare när det gäller både antal ansökningar och antal beviljade ansökningar. Däremot är storleken på stödet per forskare lika för så väl kvinnor som män.

Inom stöden till Framstående unga forskare/konsolideringsbidrag har däremot könsfördelningen inom ansökningar samt beviljade medel jämnats ut något, samtidigt som stödets storlek per beviljad forskare har minskat från 3 mkr per år till 2 mkr per år i sex år.

Figur 3. Fördelning av medel mellan män och kvinnor.

■ Kvinnor ■ Män

* Både huvudsökande och medsökande

** Avser kön på kandidaterna

4. Sammanfattande analys och slutsatser

Resultatet i denna rapport visar att Vetenskapsrådets arbete med att utforma jämställda bedömningsprocesser har resulterat i ett relativt balanserat utfall i bedömningsprocessen. Den övergripande bilden är att könsfördelningen bland de som beviljas excellens- och miljöstödd motsvarar könsfördelningen bland ansökningarna. I rapporten har själva processen kring utlysningar och bedömningar inte granskats, utan fokus har legat på könsfördelningen i utfallet. Men med förbehåll för detta skulle ändå resultatet kunna tolkas som att Vetenskapsrådet varken tycks ha diskriminerat eller gynnat något kön vid dessa bedömningsprocesser.

Däremot framgår det med tydlighet att både excellenssatsningarna och miljöstöden i betydligt högre utsträckning går till män än till kvinnor, räknat i absoluta tal. Det är fler män som söker dessa stödd och eftersom Vetenskapsrådets bedömningsprocesser inte tycks gynna något specifikt kön blir det också fler män som beviljas dessa stödd, räknat i absoluta tal. Detta hänger tydligt samman med den sneda könsfördelning som råder bland de kategorier forskare som är målgrupp för dessa stödd, även om det inte förklarar hela skillnaden.¹⁷

UKÄ har studerat könsfördelningen inom högskolan och kommit fram till, utan att ta hänsyn till skillnader mellan ämnen, att kvinnorna generellt sett är fler på lägre utbildningsnivåer och anställningar i högskolan medan männen är fler högre upp i hierarkin. Långa utbildningar som leder till examen på antingen avancerad nivå eller forskarnivå har en jämn könsfördelning, men kvinnor är underrepresenterade bland professorerna, där könsfördelningen är 75 procent män och 25 procent kvinnor. Utvecklingen har dock gått framåt sedan 80-talet då fördelningen bland professorer var 96 procent män och 4 procent kvinnor.¹⁸

Den snedfördelning som finns mellan könen när det gäller fördelning av excellenssatsningar och miljöstödd skulle alltså till stor del kunna bero på den snedfördelning som redan finns ute på lärosätena. I likhet med den utveckling mot jämnare könsfördelning inom högskolan som UKÄ identifierat, är könsfördelningen bland Vetenskapsrådets excellensstödd mindre ojämn bland de stödd som riktas till yngre framstående forskare jämfört med de stödd som riktas till mer seniora forskare. Bland de stödd som riktas till yngre framstående forskare är andelen kvinnor högre i baspopulationen, vilket återspeglas både bland de sökande och bland de som beviljats, där också andelen kvinnor betydligt högre jämfört med stödd som riktas till mer seniora forskare.

Det har funnits kritik riktad mot satsningar förbehållna de mest excellenta forskarna, där det framhållits att detta skulle vara en stödförm som i sig gynnar män.¹⁹ Denna rapport indikerar att det finns en kausal koppling mellan den sneda könsfördelningen bland de seniora forskare som söker och beviljas excellens- och miljöstödd och könsfördelningen i motsvarande baspopulation. Men snedfördel-

¹⁷ Se bilaga med definitioner av baspopulationer.

¹⁸ Kvinnor och män i högskolan, Rapport 2016:16, UKÄ.

¹⁹ Ulf Sandström et al, *Hans Excellens: om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer*, sid. 100, Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan (DJ), 2010:4.

ningen i baspopulationerna förklarar inte utfallet helt. Bland de excellensstöd som söks av enskilda forskare är andelen kvinnor som söker och beviljas stöd lägre än andelen kvinnor i respektive baspopulation. Det kan inte uteslutas att utlysningarnas utformning i dessa fall bidragit till att andelen kvinnor bland de sökande inte motsvarar mängden kvinnor i baspopulationen.

Detta leder också till frågan om hur långt Vetenskapsrådets uppdrag²⁰ om att främja jämställdhet vid fördelning av forskningsmedel går. Att könsfördelningen i de högre karriärstegen är ojämn på lärosätena är en utmaning som samtliga aktörer i forskningssystemet måste bidra till att lösa. Även om huvudansvaret ligger på lärosätena själva behöver Vetenskapsrådet, genom sin roll som forskningsfinansier, säkerställa att satsningar på etablerad excellens sker i samspel med övriga stödformer. Genom att strategiskt arbeta för att ha ett varierat utbud av stödformer kan stöd som riktas till grupper med sned könsfördelning balanseras genom andra stödformer, vilket medför att den totala fördelningen av forskningsmedel blir mer jämställd. Annars finns risken att Vetenskapsrådet, trots att myndigheten lyckats skapa en relativt könsneutral bedömningsprocess, oavsiktligt bidrar till att fördröja utvecklingen mot jämställdhet inom forskarsamhället.

20 Förordning (2009:975) med instruktion för Vetenskapsrådet, 2:12§.

Referenser

Delegationen för jämställdhet i högskolan, Svart på vitt – om jämställdhet i akademien. SOU 2011:1.

Europeiska Gemenskapernas Kommission: Meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet – gemensamma insatser för tillväxt och sysselsättning: gemenskapens Lissabonprogram, 2005.

Gerd Lindgren et al. Nördar, nomader och duktiga flickor – kön och jämställdhet i excellenta miljöer. Delegationen för jämställdhet i högskolan, 2010:5.

Prop. 2000/01:3, Forskning och förnyelse.

Prop.2004/05:1, Budgetpropositionen för 2005.

Ulf Sandström et al, Hans Excellens: om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer, sid. 100, Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan, 2010:4.

Universitetskanslersämbetet: Kvinnor och män i högskolan, UKÄ 2016:16.

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådets satsning på starka forskningsmiljöer 2004, intern rapport från Analysavdelningen, 2004.

Vetenskapsrådet: Evaluation of “Centres of Gender Excellence”, Rapport 5:2011.

Vetenskapsrådet: Midterm Evaluation Report of the 2008 Linnaeus Centres, Rapport 2014.

Vetenskapsrådet, Jämställdhetsintegrering vid Vetenskapsrådet 2015–2018, sid 12, Dnr: 1.2.4-2015-6604.

Vetenskapsrådet: Delrapport för uppdrag att utlysa medel för framstående forskare, 2016.

Bilaga: Definition av stödens baspopulationer

Baspopulationen för respektive stöd definieras i denna rapport enligt följande:

Starka forskningsmiljöer och Rådsprofessor

Baspopulationen är definierad som samtliga professorer vid samtliga svenska lärosäten vid utlysningstillfället.

Internationell rekrytering

Baspopulationen för internationell rekrytering är hypotetiskt sett samtliga framstående forskare i hela världen som uppfyller kravet att vara internationellt erkända och ledande inom sitt forskningsområde, samt vara på en sådan nivå att hen är meriterad för en tillsvidareanställning som professor av den högsta nivån vid ett av världens 10 högst rankade universitet. Det har inte varit meningsfullt att ens försöka skatta hur många individer det rör sig om, vilket gör att uppgift saknas om baspopulation för internationell rekrytering.

Konsolideringsbidrag/Framstående unga forskare

Baspopulationen för konsolideringsbidrag/framstående unga forskare utgörs av intervall utifrån disputationår för personer anställda vid svenska lärosäten enligt SCB-data. Populationen omfattar yrkeskategorierna professorer, lektorer, forskare med meriteringsanställning, postdoktorer samt annan forskande och undervisande personal. Intervallen är valda för att fånga de som vid tiden för respektive utlysning disputerat för mellan sju till tolv år sedan. För 22 procent av populationen saknas uppgifter om disputationår, men könsfördelningen inom detta bortfall (45 procent kvinnor resp. 55 procent män) skiljer sig inte nämnvärt från könsfördelningen bland de med känt disputationår (41 procent kvinnor resp. 59 procent män).

Linné, Berzelii och Gender Excellens

Baspopulationen för Linnéstöden, Berzelii och Gender Excellens har definierats som antal professorer vid ansökningstillfället på följande lärosäten:

Chalmers tekniska högskola	Malmö universitet
Göteborgs universitet	Mittuniversitetet
Karlstads universitet	Mälardalens högskola
Karolinska institutet	Stockholms universitet
Kungl. Tekniska högskolan	Sveriges lantbruksuniversitet
Linköpings universitet	Umeå universitet
Luleå tekniska universitet	Uppsala universitet
Lunds universitet	Växjö universitet

När Vetenskapsrådets forskningsstöd manliga och kvinnliga forskare på jämställda villkor? Vi har undersökt vilka som sökt och blivit beviljade bidrag till forskningsmiljöer respektive stöd inom olika excellenssatsningar som gjorts från 2004 och framåt. Det visar sig att stödet står i proportion till könsfördelningen bland ansökningarna. Vetenskapsrådets bedömningsprocess tycks därmed inte ha missgynnat varken män eller kvinnor som grupp. Men betydligt fler män än kvinnor söker och får därmed del av dessa stöd. En förklaring kan vara att eftersom kvinnor fortfarande är i minoritet högre upp i hierarkin bland seniora forskare, som är målgruppen för dessa stöd, blir konsekvensen att män får en större andel forskningsmedel än kvinnor. Därför är det viktigt att Vetenskapsrådets och andra forskningsfinansiärers utbud av stödformer till forskning är varierat. Det är också viktigt att fortsätta utforma utlysningar könsneutralt och att bedömningsprocessen är könsneutral, i strävan efter att kombinera vetenskaplig kvalitet och jämställda villkor.

Vetenskapsrådet
Västra Järnvägsgatan 3
Box 1035, 101 38 Stockholm
Tel 08-546 44 000
vetenskapsradet@vr.se
vetenskapsrådet.se

Vetenskapsrådet har en ledande roll för att utveckla svensk forskning av högsta vetenskapliga kvalitet och bidrar därmed till samhällets utveckling. Utöver finansiering av forskning är myndigheten rådgivare till regeringen i forskningsrelaterade frågor och deltar aktivt i debatten för att skapa förståelse för den långsiktiga nyttan av forskningen.